مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

رڼاګل اریوبزی
۲۰۲۱/۰۴/۱۸

خوشال خان او علم

پنځمه برخه

ج – د خوشال ختک په فکر کې د عالمانو ځای:

په تیر بحث کې مو ولیدل چې خوشال ختک علم ته دفرض په سترګه ګوري اوزده کړه یې ترعباداتو لوړه بولي. دی په علم کې د دین او دنیا له پاره بې شمیره ښیګڼېویني خو دعالم مقام یوازې دهغه په علم پورې نه تړي اوځنې نور، د شخصیت دټاکنې له پاره، مهم معیارونه هم لري. دی لومړی دعالم، نیمه عالم او دهغه چا تر منځ توپیر کوي چې له سره علم نه لري اوخوشې ځان عالم ګڼي. خوشال خان دژوند د تجروبو او د ډیرو زده کړو اوڅیړنو له مخې په دې هم پوهیږي چې علم د سړیمو له لارې د چا مغزو ته نه ننوزي بلکې دوخت په بهیرکې ترځانګړوشرایطو (استاد، اودرسي وسایل) لاندې د پرله پسې هڅو (استاد ته غوږ نیولو، لوستنو، لیکنو اوڅیړنو) له لارې تر لاسه کیږي اوهر پوه انسان چې دزده کړې د بهیر یوڅه بریالی تجروبه لري، په دې هم پوهیږي چې دعلم زده کړه پای نه لري، ځکه چې نه یوازې دعلم موضوع جهان شموله ده بلکې بشري پوهه هم ورځ ترېله بدلیږي، ژوریږي، پراخیږي او نوی نوي علمي څانګې رامنځ ته کیږي. یوازې په علم کې ور ننوتلی پوه انسان په دې راز پوهیږي چې علم نه تامیږي او دزده کړې بهیر پای ته نه رسیږي. عالم خپل علم مطلق نه ګڼي، هغه نسبې کوي او په موضو پورې یې تړي. تش په نامه عالم په دې راز نه پوهیږي. دی داخپل نیمګړی او کمزوری فکردعلومو مجموعه بولي او دهغه دمطلقې لوړتیا دعوه کوي. په دې هکله خوشال خان لیکي چې:

که عقل ورک شي له دې جهانه
هیـڅ پاتې نه شي ای زما جانه

هیڅوک به نه وایي چې زه نادان یم
هر یو به ښه ګڼي ځان له لقمانه

(د خوشال ختک کلیات.۴۲۷ مخ)

دعقل اوهې نه بې برخې وګړي ځان تر لقمان پوه ګڼي او خپله پوهه ورته جهان شموله او مطلقه ښکاری، نه په ځان کې کوم عیب اونه په خپله پوهه او تجروبه کې کومه نیګړتیا ویني. د ده هر څه ښه او بشپړه دي، دچا نه دزده کړې اویا دبل انسان مشورې ته اړتیا له سره نه احساسوي. خوشال ختک دا ځانګړتیا دحماقت تر ټولو سمه نښه ګڼي او دعالم اوبې علمه ترمنځ د توپیر کولو ښه معیار یې بولي. دی لیکي:

هوښیار به هر چیرې محتاج د پند وي
پنـد به په ده با ندې بهتر تر قند وي

نا دا ن به هیڅ چیرې د پنــد پروا نه کا
پند به په ده با ندې د خنظل خوند وي

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپلې لیکنه له رالیږلو مخکې په خیر و لولـئ

(د خوشال ختک کلیات.۵۰۴ مخ)

او زیاتوي چي:

هوښیـار چي واوري دپند خبري
وربانـدي لګي لکه شکري

نادان د خرونو په شمارحساب دي
د پند خبري په خرو نغري

(د خوشال ختک کلیات.۵۲۸ مخ)

یوه بله دله چي دخوشال ختک نه خوښيږي اوتري سرټکوي هغه دنیمه عالمانو ډله ده. داډله په خپل فن او مسلک کي داړتیا وړ مالومات اوتجروبه نه لري. ځوک چي د تولنیزژوند په کومه برخه کي دعالم رول لوبوي با ید په هغه برخه کي لازم مالومات او تجروبه هم ولري اوکه نه د علم اوعمل ځخه يي دښیګني په ځای بدي او دګتي په ځای زیان را منځ ته کيږي. خوشال خان لیکي چي:

نیـم مـلا، بـلا د د ین ا و د ا یـمان دی
نیـم طبـیب خطره د تن دی، هم د ځان دی

(د خوشال ختک کلیات.۹۳۵ مخ)

دخوشال ختک دا ځرګندوني ښيي چي دی، هرچاته چي دعلم دعوه کوي، دعالم په سترګه نه ګوري.عالم هغه ځوک دی چي په خپل فن او مسلک کي خپله پوهه او تجروبه دمهارت کچي ته وچته کړي او د خپل علم له کاروني ځخه مطلوبه پایله تر لاسه کړي. دي ډول عالم ته عالم ویل کيږي خودخوشال ختک په نظر فضیلت یوازي په علم نه ترلاسه کيږي. لکه ځنګه چي هرسړی یوازي په سپینه پګړی ملاشاګل کیدلی نه شي نو په هم دي ډول هر ملا یا کوم بل عالم هم یوازي په علم مکرم یا فاضل کیدلی نه شي. په دي برخه کي زموږ دیني پوهان اوملا صاحبان بل نظر لري. دوی ځان ته علمآ کرام وايي اوهغه تر ساده او بي علمه مؤمنانو څو درجي لوړ ګڼي . دبیلګي په توګه د مولوي صاحب ریاض الله ساجد یوه لیکنه په ۲۰۱۰/۳۱/۷ نیټه په روهي ویپاڼه کي خپره شوي ده. که څه هم دلیکني سرلیک يي « په اسلام کي دعلم اهمیت دی» خو توله لیکنه يي په اسلام کي دعلمأ کرام په مقام او منزلت راڅرخولی ده. دی دعلامه ابن عباس له قوله لیکي:« چي علمأ په نورو مؤمنانواوه سوه درجي بهتري او فضیلت لري اود دوه درجو تر منځ پنځه سوه کاله په مزل فاصله موجوده ده». د مولوي صاحب جاهد لیکنه داهم ښيي چي مورنی ژبه يي پښتو ده، خوښکاري چي ډيرو نورو پښتنو دیني عالمانوپه شان لانه دی خبرچي خوشال ختک دوتلي دیني عالم په توګه په فقه او اسلامي اخلاقو کي په پښتو ژبه راته ډير څه لیکلي او هم يي له نورو ژبورا ژباړلي دي. که ويي لولي نوله يوي خوا به داسلام په مبین دین کي دعالمانودمقام په هکله دباور وړ مالومات تر لاسه کړي او له بلي خوا به دمولوي عبدالهادي ملاخیل په شان خپله مورنی ژبه - پښتو- په خپل ګرامري چوکاټ برابره ولیکي.
په اسلام کي دعالم دمقام په هکله هم مولوي صاحب ملاخیل دمولوي صاحب جاهد پر تله یو څه ژور فکر کوي. دی دعالم مقام یوازي په علم پوري نه بلکي دهغه دعلم اوعمل ترمنځ په یوالي پوريږ تړي او په دي عقیده دی چي:« کوم عالم چي په خپل علم عمل کړی دخلکو مقتدا او لار ښود ګڼل شوی او چي دعمل په ډګر کي پاتي راغلی دخلکو دانزجاراو کرکي سبب ګرځید لی....زموږ مجاهد اولس چي دروسانواو دهغوی دګوډاګیانو نه په بي دریغه سرښند ني اوځان تیریدني سره دایمان په داډ دخپلواکی جګړه وګټله..... نو ومو لیدل چي دسیاست ځینو لوبغاړودمسلمان ملت دهیلو اوارزوګانو پر مری چاړه راکښله او دغه تول ویاړونه يي په تیرو څلورو کلونوکي دقدرت په سرد نارواجګړو په قمار کي بایلودل او ان چي دهیواد ځمکنی بشپړتیا او ملي یوالی يي هم له ګواښ سره مخامخ کړ،
زموږ ستونځه داوه چي سیاسي او پوځی مشرانو مو چي څه ویل عمل يي پري ونه کاوه». [عبدالهادي ملاخیل. خوږي خبري، د ز-ح مخونه]
قدرمن ملاخیل صاحب دافغانستان دتاریخ ترټولو تریخ اوغمناک واقعیت (په نوي یمو کلونو کي دقدرت په سر دجهادي باندونو تر منځ جګړي) په ډیپلوماتیکو نزاکتونو کي نغښتی بیان کړی دی اوډزبي دصراحت نه يي ځان ساتلی دی. حقیقت دادی چي دوخت دباندونو لیډرانو ځانونه نه یوازي سیاسي او نظامي لیډران بلکي تر ټولو دمخه دیني رهبران او داسلا تر ټولو مستحق وارثان اومدافعان بلل خو په عمل کي، لکه ځنګه موچي ولیدل، بيرحمه قاتلان دایمان اووجدان نه بي برخي لوټماران راووتل چي په ناموسونو باند تيري ته يي هم دغنیمت مال په سترګه کتل. دا نه وایم چي دا لیډران عالمان نه وو، دوی عالمان وو، خو په عمل کي يي دعلم او عقیدي سره پریکړه کړی وه او

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرلو مخکي په ځیر و لولئ

دنمرودپه لار روان وو. اوس نو پوښتنه داده چې ایاداسلام په پاک دین کې، چې دحق او عدالت دین دی، دقاتلانو او لوټمارانو لیډران له هغو مؤمنانو څخه چې ددوی دوحشتونو قرباني شول« اوه سوه درجې بهتري اوفضیلت لري»؟ حقیقت دادی چې داسلامي احکامو له مخې لوټمار که لوی عالم هم وي لوټمار دی، فاسق فاسق دی او قاتل قاتل دی، نه تر چا بهتردی او نه ا فضل دی. وایي چې شیطان هم اوږده بمبلي زیره او ډیرعلم لري، خو دعلم نه دخیراو ښیګڼي له پاره کار نه اخلي بلکې شر او فتني اچوي، نوځکه پاک او عادل خدای پرې ابدي لعنت کړی او له جنته یې شړلی دی. له دې امله خوشال ختک علم تر هر څه د مخه د اخلاقي اوانساني اعمالو سره تړي او له عالم څخه غواړي چې دانسان اوبشري ټولنې په وړاندې خپل اخلاقي اووجداني مسؤلیتونه او مکلفیتونه په کلکه وپیژني او که نه نو:

چې شیطان غوندې رانده شی څوک یې څه کا
کــه هــر څو ور سره علم وهنر ډیر وي

(منتخابات خوشال ختک.۱۲۸ مخ)

علم له سره دعالم نیت، ارادې او موخې نه ازا دي نه لري. داپه عالم په پورې اړه لري چې خپل علم دکومې موخې له پاره کاروي. نوځکه خوشال خان په دې برخه کې علم دیوې تیرې (تیزې) چاړې سره پر تله کوي چې جراح یې دناروغیو د در ملې اوجلاد یې دسرونو غوڅولو له پاره کاروي. دی په دې هکله لیکي چې:

څوک چې بد ذات ته علم وهنر ورکا
جنګي رهزن ته توره خنجر ورکا

(منتخابات خوشال ختک.۷۳ مخ)

هرعالم چې دخدای مخلوق ته شراوزیان رسوي فضیلت نه بلکې دخدای لعنت ترلاسه کوي. خوشال خان دعالم څخه نه یوازې دخدای مخلوق په وړاندې دمسؤلیت ژور احساس بلکې په خپل کاراوبار کې رښتینولي، زړورتیا او شهامت هم غواړي، دزورورو اوزورواکانو په وړاندې به هم پټه خوله نه پاتې کیږي، رښتیا به وایي او دحق په لار کې به له هیچا نه ډاریږي او که نه نو:

د تحصیل او د ترتیــل (۱) بـلا په ده شه
چې ملا دحق ګـویې په کار ساکت دی

چې کــردار یې د ګـفـتارموافق نه وي
همیـشه د دروغجن په ګیره ډت(۲) دی

(د خوشال ختک کلیات.۲۲۸-۲۲۷ مخونه] (۱) په ښه اواز تلاوت (۲) د یو چا د سپکاوي له پاره کارول کیږي

دخوشال خان په نظرهغه عالم چې علم یوازې دځان دظاهري بنې دسینګارولو له پاره زده کوي اویا دومره څه زده کوي چې یوازې دځان ظاهرې بڼه په سینګار کړي اووبښیي چې ګوندې عالم دی، علم دخیر اوشر او دحق او باطل تر منځ دتوپیر کولو وسیلې په تو ګه نه پیژني او دخیر په لار کې ترې عملي کار نه اخلي، دزهرجن مارحیثیت لری، یوازې چیچل کوي او بس زیان رسوي. ښه او فاضل عالم هغه دی چې علم یې له ظاهري بنې تیر شي، باطن ته ورسیږي او په زړه کې یې ځای ونیسي او خپل خصلت، عملي سلوک او ټول کړه وړه د تر لاسه کړي علم په اصولو برابر کړي، علم اوعمل سره وتړي. دی په دې هکله لیکي چې:

مار وي هغــه عــلــم چـې په تـن د چـــا لـکــیــږي
یار وي هغه علم چې وزړه وته رسیږي
درست تحصیل حاصل کړه چې خصلت دې نه بدلیږي
خر یې کتـــابـونه په تا لښلي روانیږي
هیڅ دی هغه علم چې خالي دی له اعماله

(د خوشال ځټک کلیات.۷۳۶ مخ)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راليرلو مخکي په ځیر و لولئ

خوشال خان دعلم اوعمل یا د علمي نظراوعمل ترمنځ اړیکي په ډیرغورځیري اولکه چي مو ولیدل ډیرارزښت ورکوي خو په دې عقیده هم دي چي که علمي نظر دعمل نه ګوښی وي، په حالت کي کوم بدلون نه راولي. دعمل او نظر ترمنځ سم توپیر هم دادی، چي نظر که هرڅومره علمي هم وي، په واقعیت کي بدلون نه را منځ ته کوي، نوځکه ګټه هم نه رسوي. په همدې ډول بې علمه عمل، که په حالت کي بدلون هم راولي، خوښي پایلي نه لري. نو ځکه که څوک بې علمه، عالم کیداي نه شي، نوبې عمله عالم هم فاضل کیدای نه شي. له دې امله خوشال ختک دعمل سره دعلم په پیوستون ټینګار کوي او لیکي چي:

سړی چي ښه دی په ښه ګفتار ښه دی
ګفتار که ښه دی په ښه کردار ښه دی

ګفتار صــورت ګڼه کــردار معنی دی
چي سره یو شي، دادواړه کار ښه دی

(د خوشال ختک کلیات.۴۴۷ مخ)

اوخوشال خان بې عمله اویا په عمل کي سست واعظان دا سي مخاطب کوي:

ای چي خبرې کړې خوږې شیریني
ولي دي ووتي عمل کي سپیني

ګفتــار سور ګل دی د انــا ر د وني
کردار انار دی که ته یې وینې

(د خوشال ختک کلیات.۵۰۶ مخ)

لنډه دا چي خوشال خان دعالم فضیلت یوازی دهغه په علمیت پوري نه تړي. دی دعالم څخه په علم عمل کول غواړي، یو څه نفس او ګیډه تر پښنو لاندي کول غواړي، انساني اخلاق اوخواخوږي غواړي، خیر رسول، حق ویل، حق پالل اورښتینولي غواړي. هغه عالم چي دا ځانګړتیاوې لري خوشال ختک هغه د« رباني عالم » په نامه یادوي. داسي ښکاري چي د ده په زمانه کي هم درباني عالمانو شمیر لږاو دشکرانو زاهدانو، مدعي شیخانو اونفساني عالمانوډلي او ټپلې ډیري او لویې وې. له همدې امله لیکي چي:

چي لباس کا چي تقلید کا چي ټیټال کا
رانښکاره شو وار په وار د هرچا حال

که شیخان که عا لمان که زاهدان دي
له هیچا نه زړه روغ نه دی د خوشال

(د خوشال ختک کلیات.۵۳۲ مخ)

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکي په ځیر و لولــئ